

Perspektiv på Kina

[Artiklar ur [New Left Review](#), nr 115, januari 2019, som tittar på Kina ur olika perspektiv. Artiklarna finns också enskilt på marxistarkivet. Översättning från engelska Göran Källqvist.]

Innehållsförteckning

Susan Watkins: Amerika mot Kina.....	1
1.....	2
2.....	3
3.....	5
4.....	6
5.....	7
Victor Shih: Kinas kreditgåta.....	9
Peter Nolan: KKP och den gamla regimen.....	20
Tsarernas statsskick.....	21
Tillgångar för resan.....	22
Nya byggnader, gamla grunder.....	23
Alternativa vägar.....	24

Susan Watkins: Amerika mot Kina

(Perspektiv på Kina – inledning)

De ökande spänningarna mellan Washington och Beijing utgör ännu inte ett nytt kallt krig. Men de är ett tecken på en viktig omsvängning av politiken. Sedan 1990-talet hade betoningen legat på samarbete, om än understödd av militär förmåga – och hade lett till att Kinas kommit med i Världshandelsorganisationen (WTO), och garanterat den dollartillgångar vid den ekonomiska krisens höjdpunkt. Idag hotar Washington med ett upptrappande tullkrig och beordrar NATO-medlemmar att bojkotta Folkrepubliken Kinas marknadsledande 5G-teknologi. Justitiedepartementet har iscensatt ett spektakulärt internationellt åtal mot ett kinesiskt teknologiföretags VD för att ha haft kontakter med Iran. Den amerikanska Nationella säkerhetsstrategins senaste rapport klassar Kina, jämte Ryssland, som en ”revisionistisk makt”. USA hade hoppats att Kinas integrering i den internationella ordningen skulle liberalisera landet, förklarade rapporten. Istället försökte Folkrepubliken Kina breda ut sin ”statligt drivna ekonomiska modell”. Det hade som mål att tränga undan USA från västra Stilla havet och förändra regionen för att passa sig själv. Det fanns också självkritik. Som ensam supermakt efter Kalla kriget hade Washington varit alltför självbelåtet. ”Vi antog att vår militära överlägsenhet var säkerställd och att det var oundvikligt med en demokratisk fred. Vi trodde att en liberalt demokratisk utvidgning och inneslutning skulle förändra de internationella relationerna i grunden, och att konkurrens skulle lämna plats för fredligt samarbete.” Istället hade en ny era av ”tävlan mellan stormakter” inletts, som ledde till en systematisk sammandrabb-

ning ”mellan en frihetlig och en förtryckande syn på världsordningen”.¹

Även om den tuffare amerikanska inställningen har ett brett stöd över partigränserna, så är Wall Street nervösa. Robert Rubin sa till *New York Times*’ läsare att Kina inte bara kan beordras att förändra sin ekonomiska modell, även om det borde inse att en del konsekvenser av dess system var oacceptabla för USA. Martin Wolf förklarade i *Financial Times* att den rätta vägen var att fixa relationer till ett Kina som skulle vara både ”fiende och vän”. Men liberala media har till stor del stött den nya linjen. ”Den internationell misstänksamheten har lika mycket att göra med karaktären på Kinas system som med företaget [Huawei] självt”, sa *Financial Times*. ”Trump har gjort rätt när han drivit alla frågorna”, tillkännagav *New York Times*. *Economist* höll med: ”Amerika behöver vara starkt” – ”Trump’s beredvillighet att störa och förolämpa kan vara effektiva.”² En ledare i senaste numret av *Foreign Affairs* räknar upp anklagelserna. Kina strävar efter ”fullständigt herravälde” i Indiska Oceanen/Stilla havet, där det har som mål att bli den ”ohotade politiska, ekonomiska och militära makten”. Beijing har kunna välja och vraka bland sina relationer till den globala samhällsordningens av USA utformade institutioner – FN, WTO, Världsbanken – och har byggt upp ett stöd för sig själv i regioner där USA har varit (relativt sagt) frånvarande: Afrika, Centralasien, Iran, Sudan, Nordkorea. Det har undergrävt USA:s allianssystem i Asien – uppmuntrat Filippinerna att ta avstånd från Washington, stött Söuls öppningar mot Pyongyang, backat upp Japan mot USA:s tullar. Även om USA bör hoppas på att kunna bevara sin överlägsenhet i Asien med hjälp av ”kraftfulla men fredliga” medel, ska det förbereda sig för att använda militärt våld.³

1

Hur allvarliga är dessa nya motsättningar mellan stormakterna, och vad är logiken bakom dem? Att reda ut de strukturella relationerna mellan de två kompliceras inte bara av deras ömsesidiga beroendeförhållande, utan också av skillnaderna mellan dem, både som ”vänner” – finansiella och ekonomiska partners – och ”fiender”. Dessa skillnader präglar inte bara deras storlek, välstånd, makt och politiska modeller, utan också deras syften och mål. Under den förra perioden av tävlan mellan stormakter var huvudaktörerna av samma sort: utvecklade industrikapitalistiska nationalstater, även om de växte med olika hastighet och med olika stora besittningar utomlands. I det aktuella fallet är båda huvudrollsinnhavarna unika enheter, olikt allt annat som har existerat på jorden. Den ena är en marknadsvänlig supermakt som har brett ut sig över hela världen, den andra en bondebaserad kommunistisk stat som har genomgått trettio års mycket snabb kapitalistisk tillväxt.

Sovjetunionen var också en unik enhet. Men Sovjet grundades som en negation av det kapitalistiska systemet – dess motsats sa Lenin. Det gjorde också Folkrepubliken Kina. Ändå har Kina blivit detta systems mest dynamiska del, och det ger hög avkastning för atlantkapitalet, investerar biljoner i dollartillgångar och säkerställer – med hjälp av sin armada av containerfartyg som plöjer fram på Stilla havet för att fylla amerikanska affärshyllor – USA:s ”stora måttlighet” avseende löner och

1 *National Security Strategy of the United States of America*, Washington DC 2017, s 25, 27, 45–6.

2 ”Huawei will struggle to assuage Western concerns”, *Financial Times*, 28 januari 2019; ”You don’t understand tariffs, man”, *New York Times*, 4 december 2018; ”China vs America”, *Economist*, 18 oktober 2018.

3 Oriana Skylar Mastro, ‘The Stealth Superpower: How China Hid Its Global Ambitions’, *Foreign Affairs*, Jan–Feb 2019.

priser. Det finansiella och ekonomiska ömsesidiga beroendet mellan dem är inte bara asymmetriskt – fattig kreditgivare, rik gäldenär – utan det verkar också på många nivåer, som själva har anpassat sig till olika grader och med olika tempo, och fortsätter att vara utelämnade åt de olika valutorna. Före 2007 betraktade kommentatorer handelsbalansen mellan de två som den största risken för den globala ekonomiska stabiliteten. Sedan dess har värdet på USA:s import från Kina ökat med 57%, medan Folkrepubliken Kina utgör en oersättlig marknad för amerikanska jordbruks-, flyg- och maskinprodukter. Men områden av symbios bildar en kontrast till ökande konkurrens mellan olika sektorer, inte bara med amerikanska företag utan över hela den rika världens marknader.

Inrikespolitiskt utgör de två ekonomierna en annan uppsättning motsatser. USA är en mogen, kontinental kapitalism vars tillverkningssektor uppnådde sin högsta tillväxt för 70 år sedan. Under de senaste 40 åren har den kämpat med sjunkande profitkvoter, som den har bemött genom att pressa ner lönerna, utlokalisera företag och ta sin tillflykt till högre avkastning genom spekulation med tillgångar och investeringar utomlands. USA:s andel av världens BNP har sedan 1945 visserligen minskat med hälften till en fjärdedel, men det har stärkt sin internationella toppställning inom finanser, kulturproduktion och teknologiska innovationer, själva den digitala revolutionen är ”Made in USA”. Jämförelsevis är Kinas BNP per capita mindre än en sjundedel av USA:s nivå och dess andel av världens produktion är 18%. Men Kinas tillväxt har i tre decennier dundrat fram med ett konstant årligt genomsnitt på 10%, och har först under de senaste åren börjat bromsa in. Sedan 1970-talet har produktionen av välstånd i USA långsamt flyttat från rostbältet till solbältet, med en ansamling av enorma mängder rikedomar i några få län. Under samma period har Kina förvandlats från ett asiatiskt landsbygdsland till ett ultramodernt, urbaniserat samhälle med världens största intelligentsia.

I detta imponerande fall av försenad kombinerad utveckling är det inte lätt att urskilja i vilket land de inblandade faktorerna har sitt ursprung. Kina inledde sitt avstamp inom tillverkningssektorn på 1990-talet, på handelsströmmar som snabbt globaliserades under amerikansk ledning – sjunkande tullar, virvlande investeringskapital, containerlogistiken kom på plats. Det var förutsättningarna för landets tillväxt. Men Folkrepubliken Kina lånade den inledande formeln för sin exportledda modell från Östasiens ”flygande gäss”, och mycket av det tidiga kapitalet kom från kineser i förskingringen bosatta i regionen, och från Hongkong, Taiwan och Japan. Genom att erbjuda billig, foglig arbetskraft för hopsättningsarbete i för syftet uppbyggda Speciella ekonomiska zoner, skaffade det sig tekniskt kunnande för modern tillverkning samtidigt som det sög åt sig exportförtjänster. Men den magnet som lockade amerikanska, japanska och europeiska företag att bygga fabriker där var inhemsk – ”Made in China”: en enorm inhemsk konsumentmarknad, vars ekonomiska och kulturella förmåga hade utvecklats under kommunistiskt styre. Läskunniga bönder, en emanciperad kvinnlig arbetskraft och ett byråkratiskt nervsystem som sträckte sig till varenda by, och var förmöget att styra bankernas utlåning, organisera infrastrukturen och kontrollera kapitalflödena – lika mycket som dess storlek, skilde dessa faktorer av inhemskt ursprung Kina från de andra ”nyligen industrialiserade länderna”.

Som politiskt ekonomiska enheter har de två inte bara vuxit olika fort, utan var och en har föränd-

rats, inåt och utåt, på olika sätt. Under Kalla kriget accepterade USA som världsledare en hög grad protektionism i sitt läger. När det kommunistiska hotet avtog och konkurrensen mellan kapitalist-länderna intensifierades, övergav Washington sina självförnekande regler och började använda sin globala tyngd för att hävda amerikanska nationella intressen.⁴ Nixon avskaffade Bretton Woods till förmån för ett system med fiatdollar* Befattningshavare i Reagans administration tvingade Tyskland och Japan att revalvera sina valutor för att ge amerikanska exportörer extra fördelar. Världsbanken och Internationella valutafonden (IMF) användes för att öppna upp krisdrabbade ekonomier och bjuda ut deras tillgångar till försäljning.

Det var de första signalerna om en ny imperialistisk samhällsordning, som blommade fullt ut när USA framträdde som den enda supermakten. Den införde en regim av ”strukture reformer” som trängde djupt in i andra länders ekonomiska och politiska liv, och öppnade upp dem för internationella finans- och handelsflöden. Reformerna riktade in sig på äganderättigheter för atlantiska företag och investerare som verkade utomlands, och gjorde det möjligt för dem att få äganderätt över inhemska tillgångar i andra länder och integrera dem i de internationella profitströmmarna. Samtidigt införde USA en total förändring av de mellanstatliga relationerna, och övergav den westfaliska principen om suveräna staters domsrätt. Suveränitet omformulerades nu som en delvis och villkorlig rättighet som kunde dras tillbaka om en stat underlät att efterfölja de liberalt ekonomiska och politiska normer som det av Washington ledda ”internationella samfundet” hade satt upp, och vilka övervakades av dess internationella institutioner.⁵ Samtidigt som andra länders suveränitet urholkades, ansamlades makten i motsvarande grad i det imperialistiska centrum, där USA gav sig själv rätten till regimförändringar, med eller utan sina allierades samtycke. Det påbörjade ett utpräglat nationellt, olje- och Israelcentrerat program med krigföring över hela Mellanöstern.

Under denna nya samhällsordning var Washingtons politik mot Kina glasklar. De riktlinjer som lades fram i 1993 års Nationella säkerhetsstrategi har ända sedan dess följts hårdnackat. USA:s strategiska prioritering efter Kalla kriget var att förhindra uppkomsten av en ny supermakt. Det skulle vidmakthålla det ohotade flyg- och flottherravälde över Stilla havsregionen som det har åtnjutit sedan 1945. Washington skulle bevaka Kina noga och i förekommande fall ”stöda, tygla eller balansera”. Målet var att pressa Beijing att genomföra strukture reformer som Världsbanken bestämmer – att öppna sina marknader fullt ut för nordatlantiska företag och investerare och garantera deras äganderättigheter. Genom att frotera sig med den kinesiska eliten inom sina universitets-system hoppades Washington kunna skapa ett nytt skikt av Jeltsin- och Gorbatsjovfigurer, öppna för tanken att ersätta KKP med en mer godtagbar styrelseform.

Beijing har inte visat några motsvarande ambitioner att reformera USA:s inhemska system, eller

4 Perry Anderson, ‘Imperium’, *New Left Review* nr 83, september–oktober 2013, s 16; och *American Foreign Policy and Its Thinkers*, London och New York 2015, s 17. Här analyseras i detalj hur det amerikanska herraväldets universellt kapitalistiska sidor och dess nationellt härskande sidor, som varierar över tid, passar och hamnar i motsättning till varandra.

* Fiatpengar är pengar som har ett värde enbart på grund av att den institution som ger ut dessa pengar säger att de är värda något. Institutionen är i praktiken alltid en stat. Fiatpengar saknar myntfot eller sägs ha pappersmyntfot och har endast begränsad täckning av till exempel en guldreserv – från *Wikipedia*.

5 Peter Gowan, ‘Neoliberal Cosmopolitanism’, *New Left Review* nr 11, september-oktober 2001. Westfaliska freden 1648 fick stopp på Europas förödande religionskrig på 1600-talet med hjälp av en ömsesidig överenskommelse att respektera härskares inhemska domsrätt.

direkt utmana den nya mellanstatliga ordningen. KKP:s dubbla mål har varit att skydda den politiskt ekonomiska modell som det hade byggt upp och förbättra Kinas status inom det USA-ledda internationella systemet. Till skillnad från det hårdkokta språket i USA:s policydokument, har de offentliga upprepningarna av Kinas ”storslagna strategi” varit dunkla, eller rent av negativa. ”Håll en låg profil, dölj klarhet, sök inte efter ledarskap, men gör någonting”, enligt de visdomsord som tillskrivs Deng Xiaoping. I praktiken har Kinas utrikespolitik vacklat. Med ett öga på att behaga amerikanerna, har den ibland svajat till med aggressiva åtgärder mot ”broderliga” regimer: den katastrofala invasionen av Vietnam 1979; expeditioner med uigurer för att stöda det USA-stödda mujahedin i Afghanistan; stöd till USA:s sanktioner mot Nordkorea. Det svek sina tillfälliga fördömanden av hegemonisträvanden och röstade i FN:s säkerhetsråd för ockupationen av Irak och bombningarna av Libyen.

Beijing verkade inom den nya globaliserade samhällsordningen, och hoppades på så sätt kunna skydda sig mot det öde som hade drabbat regionens ”öppna marknader” under krisen i Asien 1997, när IMF plundrade Jakarta, Bangkok och Söul. Dess första försvarslinjer var kapitalkontroll och ofantliga förråd av dollarinkomster – vilket utvecklade ett handelsöverskott på 2 biljoner dollar med USA, på vars konsumenter den kinesiska exportmodellen kom att bero. På samma gång hade KKP:s ledning som mål att med hjälp av ett gigantiskt investeringsprogram så snabbt som möjligt övergå från exportmodellen till en inhemskt pådriven tillväxt. Från och med början av 2000-talet sög landets fysiska rekonstruktion – hundratals nya städer, tusentals mil motorvägar, kraftverk, viadukter, höghastighetståg – åt sig råvaror och insatsvaror från länder över hela den södra hemisfären, för vilka Kina blev en viktig handelspartner: Brasilien, Argentina, Venezuela, Zambia, Sudan, Australien, Indonesien. Under denna process växte landet fram som en världsledande konstruktör av infrastruktur, och byggde bilvägar på Andernas bergsidor och broar mellan öar i Indiska oceanen, där kontrakten underlättades av billiga lån. Det nya Kina belyste tydligt den amerikanska maktens begränsningar, de zoner som den strukturella anpassningen lämnade utvecklade, de länder som hade straffats av Washingtons infall.

3

Finanskrisen blev en vattendelare i relationerna mellan USA och Kina. En stor del av Beijings dollarreserver hade trosvisst placerats i Fanny Mae och Freddie Mac. Upptäckten att de nu försvann under kredithärdsmältn kom som en chock. ”Kina livades upp av den snabba tillväxten av utländska reserver, och hade omedvetet ramlat i en ’dollarfälla’”, som en expert uttryckte det.⁶ Washington tog hypoteksgivarna under sina vingar. Men det var bara en av de eldar som de behövde släcka. Risken för det atlantiska banksystemet i sin helhet var avsevärt farligare. USA:s Riksbank upprättade halvt hemliga swappavtal med de berörda centralbankerna. Ryssland och Kina uteslöts.

För Washington kom den största geopolitiska chocken 2009 från Japan, där oppositionen, Demokratiska partiet, vann en jordskredsseger. Dess ledare, Hatoyama Yukio, tillkännagav att misslyckandet under Irakkriget och kraschen på Wall Street visade att den USA-ledda globaliseringseran höll på att ta slut, och välkomnade den kommande multipolära tidsperioden. Japan insåg nu att den

⁶ Yu Yongding, direktör för CASS Institute of World Economics and Politics, i ett tal 2011. Citerat i Jonathan Kirshner, *American Power after the Financial Crisis*, Ithaca 2014, s 115.

ostasiatiska regionen var dess grundläggande existensområde. Det skulle sträva efter att integreras i den regionala valutan – med Kina – som en naturlig utvidgning av sin ekonomiska tillväxt, med ett motsvarande nytt säkerhetssystem. Det krävde att USA skulle flytta från sin jättelika militära flottbas på Okinawa, en sydlig ö som ligger närmare Fuijan än Tokyo, och som behärskar Ost- och Sydkinesiska sjön. Obama-administrationen mobiliserade sina styrkor mot planen. I april 2010 hade Hatoyama givit med sig. Bygget av Obamas ”nyckel till Asien” – 60% av USA:s eldkraft skulle baseras där – påbörjades.

Beijings reaktion på finanskrisen var tvåfaldig. På diplomatisk nivå beslutade Hu Jintaos regering att ”breda” sin utrikespolitik. Även om Washington fortfarande var ”nycklarnas nyckel”, så ”är de omgivande områdena första prioritet, utvecklingsländerna är grunden, multilaterala forum är den viktiga scenen”. Samtidigt kombinerade Beijing ett storslaget stimulanspaket med instruktioner till bankerna att fördubbla sina utlåningsmål, vilket ledde till en samlad effekt som beräknas till nästan 20% av BNP. De centrala myndigheterna specificerade de sektorer där lånen skulle användas av regionala regeringar och regeringar på lokal nivå – sjukvård, utbildning, bostäder för låginkomsttagare, digital forskning och utveckling, miljöskydd och så vidare – även om mycket också hittade till felfördelning, spekulationsbubblor och skumma lån.

I skydd av en förstärkt kapitalkontroll återställdes på kort sikt tillväxten genom en kraftig slagsida till statsägda företag och den statligt skyddade finanssektorn som Världsbanken var mot. Den ökade interna skuldsättningen, som flyttades från det ena statliga organet till det andra, var en ännu större anledning varför Kina inte öppnade sina marknader ännu mer för atlantiskt kapital. En inbromsande ekonomi och sjudande folkligt missnöje gav ytterligare anledning till en skärpt politisk kontroll. När överkapacitet uppstod inom den inhemska byggsektorn gav Xi Jinpings regering strategisk form åt projektet att erövra kontrakt utomlands. 2013 tillkännagavs ”Belt and road”-initiativet, som skulle breda ut sig västerut över Eurasien och ner till Singapore, och knyta samman hamnar längs kontinentens södra oceaner från Hambantita till Gwadar och Djibouti. Lån och fakturor kunde göras upp utanför dollarsystemet. Samtidigt började amerikanska observatörer slå larm om kinesiska framsteg inom digital teknologi, ansiktsgenkänning och artificiell intelligens, livnärt av dataströmmar från deras enorma uppkopplade befolkning.

4

Ur en synvinkel har Folkrepubliken Kina varit ett klassiskt exempel på en ojämn kapitalistisk tillväxt, som drev på framväxten av ny stormakt och med nödvändighet kom att orsaka spänningar för resterande delar av jorden. Men 1914 var de europeiska stormakterna så jämnstarka militärt och ekonomiskt att de fick kämpa mot varandra på marken under fyra år innan ena sidan segrade. Idag är det amerikanska imperiet så ofantligt stort, så förmätet i sina krav, att alla snabbt framväxande makter omedelbart måste stöta på det. Men dess militära styrka gör att det inte går att störta. Resultatet måste antingen bli underkastelse eller en återvändsgränd, ett långt, skakigt dödsläge.

Trump-administrationen har gjort tonen i USA:s relation till Kina råare. Men Washingtons politiska sväng från ”stöd” till ”balansera och tygla” påbörjades redan under Obama. De ökade spänningarna mellan de två är återigen asymmetriskt bestämda, även om det återstår att se om Xi kommer att visa

sig vara med stridslysten än sina företrädare. Men det ömsesidiga beroendet mellan dem är sådant att många av Washingtons vapen kan visa sig vara tveeggade. Handeln har ökat även när spänningarna har ökat. Trumps tullkrig hotar redan att skada inhemska väljargrupper i USA med parlamentarisk och politisk tyngd – lantbrukare, bankirer, flyg- och maskinverktygstillverkare – medan det politiska systemet i Folkrepubliken Kina lättare kan begränsa ett inhemskt missnöje mot åtstramningar som orsakas av utländska blockader. USA:s Riksbank skulle hastigt och lustigt kunna få ut investeringskapital från Kina genom att höja räntorna, men det skulle kasta in USA och resten av världen i en konjunkturedgång. Ekonomiska sanktioner av den sort som finslipats mot Iran och Ryssland – och nu testas mot Huaweis VD-ar – har inga negativa effekter på hemmaplan men utgör en belastning för allierade stater. Till och med Tyskland är mot den senaste taktiken mot Teheran. Vapenskrammel i Taiwansundet eller Sydkinesiska sjön skulle samla den kinesiska befolkningen bakom Xi och på samma gång oro Wall Street. USA:s nuvarande utrikespolitiska linje tvingar i själva verket in Ryssland, Kina och Iran i en allians.

Men Kinas alternativ är ännu mer begränsade. De har inte råd att göra sig av med sina dollar och saknar en motsvarighet till USA:s allianssystem av rika stater. Det de kan göra är att begagna sig av de svagas traditionella vapen – hålla med men sedan inte göra något. Det gör det mest sannolikt med ett dragspelsmönster, en utdragen belägring – perioder av ökat tryck omväxlande med avspänning, överenskommelser vid toppmöten blandade med oro och skuggboxning, plötsliga kriser om spionplan, interventioner för att underblåsa eller kuva revolter. Det finns många krutdurkar.

5

Men vilken riktning den kinesiska staten, det största landet i världen, kommer att ta på medellång sikt är fortfarande svårt att avläsa. Det beror huvudsakligen på att karaktären på själva staten och den ekonomi den härskar över, båda är så dunkla. I detta nummer av *New Left Review* publicerar vi tre olika perspektiv på förhållandet mellan ekonomin och staten i Kina. I ”KKP och den gamla regimen” belyser Peter Nolan den syn på marknadens och byråkratins roll som vägleder Xi Jinpings regims sätt att närma sig frågan, som använder konfucianismens ideologiska resurser. Enligt denna uppfattning är statliga regleringar, med KKP på en central plats, avgörande för att forma marknaden att tjäna befolkningens behov. Christopher Connerys ”Ronald Coase i Beijing” följer reformperioden i fotspåren på Chicagoekonomens *How China Became Capitalist* [Hur Kina blev kapitalistiskt] för att istället visa hur en egendomligt kinesisk version av en statligt möjliggjord nyliberal kultur slår rot. Slutligen erbjuder Victor Shih, under en diskussion med Robert Brenner, en enhetlig analys av regimens roll som förvaltare av Kinas exportledda uppgång, hela vägen fram till dess nuvarande försök att navigera den skuldtyngda ekonomin mellan konjunkturedgångens Skylla och kapitalflyktens Karybdis.

Det går att ställa frågor till var och en av dem. Nolan: hur bra passar den konfucianska politiska ekonomin ihop med den faktiskt existerande statens praktik? Connery: är den kinesiska varianten av nyliberalism som Coase applåderade hela den kinesiska verkligheten? Shih: vilken är politiken bakom de ekonomiska dilemman som KKP brottas med – vilka stridande krafter rör det sig om, i och utanför partiet? Vad gäller spänningarna mellan USA och Kina har varje perspektiv olika innebörd. Även om, som han påpekar, utgången fortfarande är en öppen fråga, så är den logiska

betydelsen av Nolans tolkning att de grundläggande motsägelserna i Folkrepublikens ekonomiska system innebär att dessa sammandrabbningar är oundvikliga. I Connerys fall har USA inget att oroa sig för vad det gäller kapitalismen, även om de gör rätt i att oroa sig vad gäller ekonomiskt företräde. Shihs redogörelse skulle kunna antyda att själva det kinesiska systemets – skuldberoende – motsägelser förklarar varför USA i sanning inte har mycket att oroa sig för vad gäller vare sig systemutmaningar eller ekonomisk konkurrens. Alltså tre olika logiker för att upplysa tänkandet om axlarna i deras framtida relationer.

Victor Shih: Kinas kreditgåta

(Intervju av Robert Brenner)

RB: Som ledande analytiker av Kinas finanser och ekonomi var du en av de första som pekade ut och analyserade Folkrepubliken Kinas allt större skuldproblem och varnade för konsekvenserna av dess inbromsning. Kan du som bakgrund till detta ge oss din syn på Kinas framväxt som världens verkstad och jordens näst största ekonomi? Dess framväxt som producent med de lägsta kostnaderna för produktion av ett brett spektrum varor, gjorde det helt klart möjligt att med hjälp av import försäkra sig om de alltmer komplicerade kapitalvaror och insatsvaror som krävs för att klättra uppför den teknologiska stegen, och öppnade vägen för en exportinriktad tillväxtväg som på samma gång var en särskilt effektiv version av ”industrialisering för att ersätta import” (ISI). Det skapade också ett enormt överskott i bytesbalansen och gigantiska reserver av utländsk valuta, huvudsakligen i dollar, vilket innebar att Kina utan besvär kunde förse sina företag utanför finanssektorn med det stadiga flöde av lån och subventioner som stödde deras allt snabbare, investeringsdrivna tillväxt. Men vad möjliggjorde detta? Hur kom sig dess inledande framväxt?

VS: Kinas uppkomst som en viktig exportmakt från 1980-talet till mitten av 2000-talet grundades sist och slutligen på att det hade riklig tillgång till billig och relativt utbildad arbetskraft, att denna arbetskraft befriades i slutet av 1970-talet med hjälp av en avkollektivisering som utlöste en historisk våg av kommersialisering av jordbruket och industrialisering av landsbygden (Township-Village Enterprises, eller TVE:s [små kollektivt ägda företag på landsbygden]), och att handelshindren i den utvecklade världen minskade, vilket kulminerade med att Kina i början av 2000-talet fick status som mest gynnad nation (MFN) och anslöt sig till Världshandelsorganisationen (WTO). Efter Andra världskriget hade Sovjetunionen fått till stånd ett omfattande industriellt uppsving på ett till stor del diktatoriskt sätt, via ISI. I motsats till detta inledde Kina sin industriella uppbyggnad mitt under en svängning av världsekonomin i riktning mot globalisering, där Kina kom att spela en avgörande roll. Med tiden gav, som du säger, den billiga arbetskraften – plus regeringssubventioner och billiga lån för både inhemska och utländska exportörer – landet stora handelsöverskott och ansevärliga reserver av utländsk valuta. Vid sin höjdpunkt uppgick de sistnämnda till totalt 4.000 miljarder dollar och gav Kina allt större banktillgodohavanden/valutatillgångar för att finansiera den ökade utlåning som stod för landets historiska BNP-tillväxt och investeringar.

Vilken roll spelade Kinas integration i de redan befintliga Ostasiatiska handels- och varukedjorna i detta? Det sägs ofta att det var detta nätverk, som till en början var inriktat på Japan, Taiwan och Korea, som skapade de kapitalvaror och insatsvaror som upparbetades till tillverkningsvaror på fastlandet, och därifrån exporterades till den amerikanska marknaden och de andra utvecklade kapitalistiska ekonomierna. Håller du med om det?

Ja, jag håller med om det, men jag skulle också vilja lyfta fram tre andra skäl till varför Kina på ett så effektivt sätt kunde dra fördel av sin centrala ställning i den framväxande globala värdekedjan. Vad gäller Kina storlek, och speciellt storleken på dess billiga arbetsstyrka, var det för det första

avsevärt mycket större än Japan och de nyligen industrialiserade länderna (NIC:s) tillsammans, med nästan en miljard människor redan så tidigt som på 1980-talet. Denna jättelika befolkning gav en ständigt växande tillgång på arbetskraft, som pressade ner arbetskostnaderna, speciellt när kanske 150 miljoner migrantarbetare från landsbygden klev in på arbetsmarknaden. Dessa arbetare tillhandahöll arbetskraft till ett särskilt lågt pris, eftersom de kunde backa upp sina inkomster med de jordlotter som de inte hade lämnat ifrån sig. För det andra sammanföll Kinas uppgång med stora framsteg inom informationsteknologin, som gjorde det möjligt att bygga upp sofistikerade internationella kommunikationer och transportnätverk, genom vilka ekonomin bredde ut sig. För det tredje innebar globaliseringen och de internationella frihandelsavtalen, som WTO och NAFTA, betydande minskningar av importhindren över hela världen, och det öppnade vägen för Kina att ta tillvara på sina allt större kostnadsfördelar och konkurrenskraft. Folkrepubliken Kina blev således en del av den globala produktionskedjan i större utsträckning än till och med Japan hade lyckats. Enligt en studie knäckte importen från Kina fler industrier i USA snabbare än någon annan importväg.⁷

Hur är det med den kinesiska regeringens roll för att stå för att finansiera tillväxten? Hur har Kinas organiserade kapitalism, som har drivits fram av subventioner och lån från statliga organ på alla nivåer – central, provins-, läns- och lokal nivå – hjälpt till att driva på tillväxten?

Det vi har är en sorts beroende, där internationella tillverkare inom många lätta och alltmer även tunga industrisektorer kom att lita till kinesiska insatser för en allt större del av sina produktionskedjor. Kina har lagt ut miljarder, till och med biljontals, amerikanska dollar på investeringar för att vidmakthålla och utvidga sin plats i den globala värdekedjan. Det stöd som dess organiserade kapitalism tillhandahåller för denna satsning kommer delvis i form av billig mark, infrastruktur i världsklass, låga skatter och förmånliga energipriser, liksom billiga krediter för inhemska exportörer och alltmer även för företag som konkurrerar med importerade varor.

Kinas regering, på alla nivåer, har spelat en oundgänglig roll för att ombesörja alla dessa faktorer. Provins-, läns- och lokala förvaltningar, har, inte olik statliga och stadsregeringar i USA, konkurrerat med varandra för att locka till sig investeringar till sina lokalsamhällen, och de har gjort det genom att tillhandahålla största möjliga sporrar till producent- och exportföretag utanför finanssektorn – genom att bygga infrastruktur, exploatera mark, erbjuda krediter och så vidare. På detta sätt har de gjort det möjligt för de kinesiska tillverkarna att klättra uppför den teknologiska stegen och producera alltmer komplicerade varor, för att kunna konkurrera med ett allt större spektrum av tillverkningsvaror.

Du har sagt att Kinas enorma exportinkomster och överskott i bytesbalansen gjorde det möjligt för det att bevilja stora mängder krediter. Vad har det inneburit för dess valuta?

Det fanns en i viss mån självförstärkande logik i Kinas mirakulösa klättring i den globala produktionskedjan. Det vill säga, Kinas inledande tillgång på billig arbetskraft gjorde det möjligt för det att skapa överskotten i bytesbalansen genom att – åtminstone till en början – exportera lätta

⁷ David Autor, David Dorn och Gordon Hanson, "The China Syndrome: Local Labour Market Effects of Import Competition in the United States", *American Economic Review*, vol 103, nr 6, oktober 2013.

industrivaror. USA och andra utländska köpare betalade kinesiska exportörer i dollar eller andra lokala valutor, men exportörerna växlade valutorna i sina banker till yuan, eftersom de behövde den lokala valutan för att betala sina kinesiska arbetare, och för att köpa kapitalvaror och insatsvaror som de skaffade sig på hemmaplan. Bankerna växlade i sin tur förr eller senare dessa valutor mot yuan i Kinas folkbank (PBOC), den kinesiska centralbanken, som lade dem i sina dollarreserver och andra reserver i utländska valutor. Resultatet blev att de kinesiska bankerna under en lång period fick allt större renminbi-insättningar som de kunde låna ut till företag utanför finanssektorn, och att det ägde rum en spektakulär och fortsatt ökning av Kinas dollarreserver.

Om allt annat är lika, skulle ett växande kinesiska överskott i bytesbalansen och en motsvarande ökning av dollarreserverna ha inneburit att tillgången på dollar skulle ha överskridit efterfrågan. Det skulle ha satt en press att öka renmibins värde gentemot dollarn, och resulterat i en process av uppskrivning av renmibin som skulle ha haft en tendens att undergräva Kinas konkurrenskraft, och minska dess export och överskott i bytesbalansen. Men eftersom den kinesiska regeringen var inställd på en exportledd tillväxt, antog den en rad åtgärder för att förhindra en ökning av renmibins växelkurs som annars skulle ha ägt rum.

Framförallt genomdrev den en fast, och därefter minimalt svängande, växelkurs mellan renmibi och dollar. För att få till stånd detta tryckte den ungefär så mycket renmibi som behövdes för att täcka den bristande efterfrågan på dollar gentemot yuan, vilket motsvarade det kinesiska överskottet i bytesbalansen. Det använde sedan dessa yuan för att köpa dollar på den internationella marknaden, och drev upp vad som annars skulle ha varit en otillräcklig efterfrågan på dollar för att hindra renmibin från att stiga och behålla växelkursen på en fast nivå. Det gjorde det möjligt för Kinas bytesbalans att fortsätta att stiga och samtidigt hindra värdet på dess valuta från att sjunka samtidigt med den, och bevarade Kinas konkurrenskraft och vidmakthöll dess exportledda tillväxt.

Utan PBOC:s ingripande skulle ackumulationen av dollar i kinesiska händer inte bara kunnat ha lett till att valutan stigit i värde, utan också uppmuntrat kinesiska privata investerare att investera dessa dollar över hela världen, varhelst de kunde försäkra sig om högsta möjliga avkastning. Men genom att genomdriva en sträng kapitalkontroll satte Beijing hårda begränsningar på i vilken omfattning privata investerare kunde ta ut pengar ur landet och tömma landets utländska valutareserver. Denna kontroll har hittills lyckats hindra den framväxande förmögna klassen från att exportera för mycket kapital, och har skyddat Kina från den hejdlösa kapitalflykt som många utvecklingsekonomier har upplevt, för att inte tala om förödande angrepp mot sin valuta.

Således har Kinas dollaröverskott och reserver till största delen blivit kvar i centralbankens händer istället för hos privata investerare. Centralbanken har använt dem för att stärka Kinas internationella ställning ännu mer genom att köpa säkra tillgångar i amerikanska dollar, närmare bestämt statsobligationer och statsskuldväxlar, liksom av den amerikanska regeringen stödda skuldebrev, speciellt Freddie Mac och Fannie Mae. Dessa enorma köp av amerikansk statsskuld ledde till en enorm ökning av tillgången på lån till USA jämfört med efterfrågan på lån, och drev därmed ner kostnaden på lån i USA. Den kinesiska centralbanken har alltså inte bara drivit upp värdet på dollar utan också pressat ner USA:s ränta. Som ett resultat av det kunde amerikanska konsumenter köpa lättare och med en mer värdefull valuta än annars. De har pressat upp efterfrågan på kinesisk export i förhål-

lande till importen från USA, och har ytterligare ökat Kinas överskott i bytesbalansen och dess dollarreserver: en kraftfull god cirkel som har finansierat Kinas expansion.

Vad fick det för konsekvenser för Kinas uppgång?

Det vackra med denna självgående process var att den befriade Kina från behovet att låna från utlandet för att finansiera ISI, eftersom det kunde förlita sig på en ökning av valutatillgångarna för att finansiera den. Pengar flödade in i Kina i form av dollar från överskottet i bytesbalansen, direkta utländska investeringar och inflöde av flyktigt kapital. Mottagarna av dessa dollar sålde dem till sina banker i utbyte mot renmibi. Bankerna själva skaffade sig säkerhet för ökningen av renmibi för att täcka dollarinsättningar genom att byta ut dollarn med PBOC. PBOC köpte det ökade inflödet av dollar från bankerna genom att trycka mer centralbankspengar. Så indirekt innebar PBOC:s skapande av mer centralbankspengar – i form av renmibi – att det blev möjligt för de som tjänade på valutaväxling att öka renmibitillgångarna även om växlingen av pengar blev kvar på i stora drag samma nivå.

När Kinas handelsöverskott var som högst, i mitten av 2000-talet, ökade det till nästan 5% av penningmängden, vilket avsevärt ökade Kinas tillväxtpotential. Den därmed förknippade tillväxten av penningmängden, som fortsatte i snabb takt från mitten av 1990-talet till 2008, var oerhört viktig. Den gjorde det möjligt för Kina att plöja ner biljontals yuan i nya krediter till företag utanför finanssektorn för att hjälpa Kina att bli kvar i täten inom den internationella produktionen, klättra upp för den teknologiska värdekedjan, och försöka ersätta importen av ett allt större spektrum av varor, och möjliggöra produktion och export från Kina av varor som det tidigare fått köpa utomlands.

Detta minimala beroende av utlandsskuld gjorde det möjligt för Kina att fortsätta med ISI utan att ställas inför hotet av en betalningskris, som så många andra utvecklingsländer tvingats konfrontera – en kris som utlösts av att utlandsskulden återkallats på grund av ökande underskott i bytesbalansen, kollapsande valuta och kapitalflykt. Av samma anledning behövde Kina knappast oroa sig för spekulation mot renmibin, eftersom det massiva inflödet av dollar, om allt annat var lika, hade en tendens att driva upp renmibin istället för att undergräva den. Således kunde Kina utnyttja en exportinriktad väg till industrialisering för att övervinna det klassiska problem som de vanliga försöken till ISI under efterkrigsperioden hade ställts inför och som förr eller senare hade ödelagt dem. Detta problem var tendensen att ådra sig okontrollerbara underskott i bytesbalansen, på grund av de ökande kostnaderna för alltmer komplicerat kapital och import för att stöda de nya inhemska industrierna. I motsats till detta kunde Kinas industrialiserare helt enkelt lösa problemet med hjälp av det ökande överskottet i bytesbalansen.

Tillsammans med resten av världen gick Kina 2008-2009 in i en internationell ekonomisk och finansiella kris. Det omedelbara resultatet blev att marknaderna för Kinas exporttillverkning förstördes, vilket skapade en kraftig och faktiskt permanent minskning av den ökade efterfrågan på exportvaror som hade drivit på Kinas BNP. Den globala ekonomiska krisen blev en vändpunkt för Kina, ty det var vid denna tidpunkt som landet såg sig tvingat att lämna den exportledda modell som det hade följt i nästan tre decennier, när dess export slutade att leverera de dollar som hade möjliggjort den ökade utlåningen. Kan du förklara vad som låg bakom krisen för Kina och hur Beijing till en början försökte hantera den?

I efterdyningarna till den internationella finanskrisen sjönk den kinesiska exporttillväxten brant, och den efterföljande krisens faktum och form antydde att Kina hade nått gränsen för att uppnå tillväxt genom att exportera till den utvecklade kapitalistiska världen. Under det kinesiska uppsvingets sista år ökade varuexporten spektakulärt, med i genomsnitt omkring 20% per år. Men 2009 störtade Kinas export till minus 18%. Exporten ökade visserligen våldsamt igen, och var 2010-2011 i genomsnitt 25% per år. Men 2012 var smekmånaden över och varuexporten rasade till omkring 7% per år 2012-2014, sedan minus 2% 2015-2016. Kinas överskott i bytesbalansen följer ett liknande mönster. Det hade ökat från 3-4% av BNP 2004 till 8-10% av BNP 2008-2009. Men då sjönk det till 2% av BNP 2011 och fortsatte på ungefär samma nivå under de följande åren, fram till 2016.

Trots det visade sig inte problemen med den fallande exporten omedelbart, eftersom regimen hade sätt att lindra fallet. Regeringens första svar på den minskade exporten och efterföljande ekonomiska nedgången var att kompensera den kraftigt minskade utländska efterfrågan genom att elda på efterfrågan hemma. Den tog till en välkänd sorts keynesianism, men i en historiskt aldrig tidigare skådad omfattning. Wen Jibao antog en blandning av aktiv finanspolitik och en löslig penningpolitik för att 2009 och 2010 genomföra ett stimulanspaket på 4 biljoner yuan (580 miljarder dollar). Men ett tecken på Kinas hotande svårigheter var att en stor del av denna hög av krediter kanaliserades till aktie- och fastighetsmarknader istället för till den verkliga ekonomin – finanstillgångar istället för kapitalvaror och löner. Som på andra ställen sjönk ökningen av BNP för varje tillförd mängd krediter tydligt.

När krisen slog till 2008-2009 var bankerna så väl kapitaliserade och hade så hög likviditet att de kunde svara genom att öka utlåningen med mer än 30% under det första årets stimulanter. Men Kina kunde bara följa denna väg under en begränsad tidsperiod, eftersom de överskott i bytesbalansen som hade ackumulerats under exportboomen snabbt användes upp av det historiska stimulansprogrammet, och den kraftiga exportminskningen gjorde att de inte fylldes på. Handelsöverskottet och flödet av utländsk valuta fyllde inte längre banksystemet med stora nya insättningar, som förr hade tillåtit bankerna att överföra icke likvida tillgångar samtidigt som de fortfarande finansierade ny ekonomisk verksamhet. Kina blev tvunget att hitta sätt att fylla på krediter i ekonomin under mycket mindre gynnsamma omständigheter.

Hur besvarade regimen behovet att utvidga krediterna för att driva på tillväxten, inför minskningen av de insättningar som dess enorma överskott i bytesbalansen hade givit under så lång tid?

För att vidmakthålla en oavbruten tillväxt som under sitt stora uppsving, skulle Kina ha behövt skapa ett enormt handelsöverskott, i idealfallet omkring 2-3% av penningmängden varje år. Men det skulle ha krävt att tillväxtmarknaderna i den utvecklande världen på något sätt hade tagit över efter OECD-ekonomierna, och tillhandahållit en ökad exportefterfrågan, ökade överskott i bytesbalansen, ökat inflöde av utländsk valuta och växande bankkonton med renmibi åt Kina – som det visade sig en omöjlig uppgift. Kina var därmed dömt att lita till att Kinas folkbank tillverkade pengar för en ökad utlåning.

Vid sin höjdpunkt 2008 hade nettoinflödet av utländsk valuta under en 12-månaders period lett till en ökning av banksättningarna på 7% av banktillgångarna. Till och med så sent som i mitten av

2011 ökade nettoinflödet av utländsk valuta insättningar med motsvarande 3,5% av banktillgångarna över en 12-månaders period. Men 2012 tog det slut. Det året motsvarade inflödet av utländsk valuta bara 0,5% av banktillgångarna över en 12-månaders period. Så för att upprätthålla tillväxten började Kina omkring 2012 att utvidga krediterna genom att helt enkelt trycka yuan, istället för att lita till ökande bankinsättningar av renmibi som härrörde från ökade dollarinflöden. Enkelt penningsskapande med hjälp av inflöde av utländsk valuta hörde till det förflutna.

Är denna väg till tillväxt genom att skapa en allt större skuld som överstiger överskotten i bytesbalansen egentligen hållbar? Vilka problem förväntar du dig att den ska orsaka?

Kina står inför en inneboende motsättning mellan vad det behöver göra för att vidmakthålla tillväxten och behålla sin topplats i den internationella produktionskedjan – som är att hela tiden ge mer krediter – och vad det behöver göra för att hindra en nedgång i renmibins växelkurs och ett ökat tryck på kapitalet att lämna landet – som är att hålla uppe räntorna och hålla ner kreditskapandet. Denna motsättning har med tiden blivit allt intensivare, eftersom det krävs mer och mer krediter för att stimulera en viss tillväxt.

2016 behövde Kina tre gånger så mycket krediter för att ge lika mycket tillväxt som 2008. Storleken på det skuldskapande som krävs för att ekonomin ska fortsätta att röra sig framåt har ökat kraftigt, och POBC:s lån till inhemska finansinstitutioner rusade i höjden från 4 biljoner renmibi i slutet av 2010 till 14 biljoner i november 2017, en ökning på 3½ gånger inom loppet av sju år. Den totala skulden har ökat från 163% av BNP 2009 till 328% av BNP idag, och denna siffra kommer troligen att fortsätta att öka inom överskådlig framtid.

De svårigheter som denna enorma skuld skapar för Kina visar sig tydligt i de gigantiska skuldbetalningar – räntekostnader – den för med sig. Under den 12-månaders period som slutade i juni 2017 översteg i själva verket ökningen av räntekostnaderna ökningen av den nominella BNP med 8 biljoner renmibi. Eftersom det inte förekom några stora betalningsförsummelser måste den extra räntebördan ha finansierats på något sätt. Man skulle kunna tänka sig att ökningen av lånekostnaderna kunde ha betalats ur själva BNP (inkomster) och direkt minskat BNP-tillväxten. Men mest sannolikt täcktes de nya räntebetalningarna med nya lån, vilket ledde till en ytterligare ökning av den totala skulden. Den kinesiska ekonomin har således per definition blivit en Ponzi-enhet – och ägnar sig åt vad Hyman Minsky kallade Ponzi-lån.*

Konsekvensen är att om Kina vill hindra tillväxttakten från att minska, så kommer det att behöva fortsätta att utöka krediterna i en massiv och ständigt ökande takt, som det har gjort. Men om ekonomin samlar på sig skuld på detta sätt, kommer den oundvikligen att driva ner värdet på renmibi och skapa ett tryck för kapitalflykt. Om kapitalkontrollen skulle svikta på ett mer betydande sätt, så skulle det öppna vägen för en finanskris. Om å andra sidan Kina väljer att höja den inhemska räntan för att minska kreditökningarna, kommer det att minska tendensen för kapital att lämna landet, men kommer också på samma gång att minska den inhemska utlåningen och investeringarna som har varit så oundgängliga för att upprätthålla tillväxten.

Det verkar som om Kina måste välja mellan politisk stabilitet – som kräver tillväxt och därmed en

* Efter Charles Ponzi, som 1920 var den förste som sysslade med det som senare kom att heta pyramidspel – öa.

fallande valuta och växande skuld – och finansiell stabilitet, vilket innebär att få stopp på kapitalflykten och att valutans därför stiger och krediterna ökar långsammare. Landet verkar ha nått gränsen för sin ekonomiska modell. Under de kommande tre eller fyra åren måste det välja mellan å ena sidan en devalvering i stor skala på grund av den fortsatta uppbyggnaden av skulden, och å den andra att den inhemska finansbubblan spricker och tillväxten som en följd av det bromsar in. Det kommer att bli ett svårt val, som kommer att pröva Xi Jinpings ledarskap.

Vilka politiska svar finns tillgängliga för den kinesiska regimen, med tanke på de motsättningar som finns inneboende i att vara beroende av en ökande regeringsstödd utlåning för att driva på tillväxten?

Krisen 2008-2009 och dess efterspel föranledde flera svar från den kinesiska staten. De smartaste beslutsfattarna i Kina förstod de allt djupare motsättningar och intressekonflikter som fanns inbyggda i landets sätt att göra affärer. När Xi tillträdde 2012 drev han, under parollen det ”Nya normala”, på för att skulden skulle öka mindre, trots att det skulle minska BNP-tillväxten. Hans rådgivare insåg att tillväxttakten helt enkelt inte gick att vidmakthålla utan att utsätta renmibin för en enorm press neråt, vilket skulle öka risken för kapitalflykt och öppna vägen för en kris.

Regeringen började därför tillämpa en rad åtgärder för att försöka bevara både stabilitet och tillväxt. För det första att minska takten på kreditexpansionen – Kina har förkunnat att det gör det, men huruvida det verkligen kan genomföra det är inte helt klart. För det andra måste Kina använda en större del av den kreditexpansion som verkligen äger rum till fasta investeringar, för att hjälpa till att behålla sin fördel inom exporttillverkningssektorn. Det försöker därför spräcka tillgångsprisbubblorna, i synnerhet på mark, fast egendom och aktier, för att minska motiven att ägna sig åt spekulativa i motsats till produktiva investeringar. För det tredje måste Kina, med tanke på de högre räntorna, lyckas skaffa sig mer pengar att låna ut från de överskott i bytesbalansen och åtföljande bankinsättningar och valutareserver som faktiskt uppstår. Regeringen är därför förpliktigad att åtminstone i viss utsträckning minska kraven på bankreserver. Slutligen måste Kina se vad det kan skaffa sig för handelsvinster genom att fortsätta att utveckla det så kallade ”One belt, one road” – det nätverk av hamnar, järnvägar och motorvägar som ska knyta samman Kina med Europa tvärs över hela Centralasien och Indiska oceanen, vilket regeringen räknar med kommer att främja landets kommersiella betydelse.

Förvisso har ingen av dessa åtgärder varit överdrivet framgångsrik, men tillsammans har de lyckats stabilisera nivån på handeln och överskottet i bytesbalansen som en del av penningmängden. Utan dessa åtgärder skulle överskottet i bytesbalansen nu ha sjunkit till en negligerbar del av penningmängden. Men ändå ser framtiden i bästa fall osäker ut. I det sannolika fallet att de amerikanska och europeiska ekonomiernas tillväxt börjar sakta in under de kommande ett eller två åren, kommer även Kinas handelsöverskott och överskott i bytesbalansen att bromsa in – och i en världsekonomi som saktar in, kommer tillväxten av penningmängden att överträffa ökningen av handelsöverskottet och överskottet i bytesbalansen, trots de senaste försöken att minska kreditökningen. Det kommer att bli svårare att upprätthålla en skuldbaserad tillväxt.

I vilken mån är Xi Jinpings regering, med sin politik det ”Nya normala”, i takt med den kinesiska eliten, som prioriterar att konsolidera och stärka sina nyligen ackumulerade

förmögenheter? Stöder detta skikt det ”Nya normala”?

Det kinesiska miraklet har lett till en förbluffande ökning av den ekonomiska ojämlikheten, med en polarisering av välståndet som i sig själv har inneburit en utomordentlig koncentration av rikedomarna hos den översta procenten. 2010-2011 förfogade den rikaste procenten av städernas hushåll över tillgångar som beräknas till 5 biljoner dollar. Det har naturligtvis varit högsta prioritet för de olika regeringarna att representera denna nya ekonomiska elit. När de har försökt göra det har de icke desto mindre tvingats göra en rad svåra val. Fram till omkring 2012-2013 gjorde de sjunkande räntorna det lätt att ge krediter. Men det ledde till ett tryck neråt på renmibin, vilket innebar att de kinesiska tillgångarna sjönk i värde i internationella termer, och till en motsvarande minskning av förmågan att köpa och investera utomlands.

I och med att Kinas nyrika besitter en så oproportionerligt stor del av landets välstånd, är de inte beredda att bara se på när deras tillgångar minskar så brutalt i värde. De har direkt och indirekt pressat på för lättnader i det system med kapitalkontroll som har spelat en så central roll för landets tillväxtstrategi. De har inte bara försökt få regeringen att släppa efter på kapitalkontrollen, utan har också själva i hemlighet försökt exportera kapital och flytta sina barn till USA. Regeringen förstår för sin del att kapitalkontrollen utgör dess sista försvarslinje för att föra en oberoende ekonomisk strategi, och den har försökt skydda detta politiska område och samtidigt undvika en kontroll som skulle vara alltför drakonisk.

Hur har det fungerat?

Inte så illa, till en början. Fram tills nyligen lyckades regeringen manövrera sig runt problemet, eftersom banksystemet tillhandahöll tillräckligt mycket krediter för att inte bara driva på den ekonomiska tillväxten utan också stöda olika tillgångsprisbubblor, från mark till fast egendom till börsen. Den förmögna klassen kunde därför göra utomordentliga vinster genom att investera i Kina istället för utomlands, genom att placera sina pengar på marknader för finansiella tillgångar. Men paradoxalt nog började det ”Nya normala” och den ”skuldavveckling” av den kinesiska ekonomin som Xi Jinpings regering införde, att kortsluta detta sätt att göra pengar, genom att spräcka de olika tillgångsbubblor som hade givit den förmögna eliten ett alternativ till kapitalflykt.

Vartefter tillgångspriserna har sjunkit, har de superrika fått allt starkare motiv att flytta ut sina pengar från landet, trots att regeringen hoppades att en långsammare kreditökning skulle leda till förbättrade långsiktiga framtidsutsikter för investeringar i Kinas verkliga ekonomi. Utöver den nya vändningen till kapitalflykt, var nu också en av de många risker som var förknippade med att investera i Kina att man kunde dras in i en korruptionsskandal. Om avkastningen i Kina inte längre var utomordentlig, kunde kinesiska investerare lika väl få en mer måttlig avkastning på ett mycket säkrare och mer skyddat sätt utomlands.

Det ”Nya normala” innebär i första hand en minskad tillväxt av utlåning och skulder, för den finansiella stabilitetens skull. Men hur är det på lång sikt? Vad kan regeringen göra kvalitativt för att få fart på Kinas ekonomiska dynamik?

I finansiell mening är det enklaste att kopiera det Japan gjorde. I grund och botten kan regeringen pressa ner räntan till noll med hjälp av massiva kvantitativa lättnader, tillåta utflöde av kapital och

skriva ner valutan, och utfärda en stor mängd statsobligationer för att skriva av dåliga skulder i banksystemet. Det skulle radera ut Kinas företagsskuld praktiskt taget över en natt och göra stor-skalig upplåning mer hållbar, på grund av räntor på nära noll. Om det skulle ske, så skulle exporten skjuta fart, med stöd av en billigare valuta. Men än så länge har ledningen velat undvika detta sätt, eftersom tillväxten skulle minska och dollarvärdet på Kinas ekonomi kollapsa, och göra det svårare att komma ikapp USA:s ekonomi i nominella termer.

I vilken mån antyder din analys att det exportbaserade miraklet ligger bakom oss, på grund av tillverkningssektorns allt större överkapacitet på världsmarknaden och i Kina? Var passar överkapaciteten in i den historia du har lagt fram?

Förvisso tillät kombinationen av Kinas kontroll över hela det finansiella systemet och de minskade handelshindren på andra ställen att det kunde plöja ner sitt handelsöverskott i massiva investeringar i olika industrisektorer och hitta en efterfrågan i en ökad export. Om finansinstitutionerna inte hade kontrollerats av regeringen så skulle det privata kapitalet redan från början ha investerat mycket mer utomlands och i olika tjänster – så att säga utvidgat sin portfölj, på bekostnad av tillverkning och export. Men på grund av de kinesiska planernas prioritering av infrastrukturbygge och industrikapacitet, använde finanssystemet huvuddelen av sina resurser på dessa två områden, och det bidrog i själva verket till en global överkapacitet inom ett antal sektorer, när Kina tvångsmatade uppbygget av fast kapital för att hjälpa till med en inhemsk produktion av varor som redan tillverkades i de utvecklade kapitalistiska länderna, men till högre kostnad.

I viss mening kan man säga att Kina växte genom att systematiskt skapa överkapacitet på område efter område, utomlands och på hemmaplan. Denna överskottsdynamik orsakade handelschocker för industrier och arbetare i de utvecklade länderna, när de fasta investeringarna sköt i höjden och billigare kinesiska varor pressade ner vinsterna för producenter utomlands. Men arbetare och företag i Kina gynnades kraftigt av det, när det startade en ostoppar expansion som i decennier tillät Kina att undvika konjunkturnedgångar och arbetslöshet.

För Kina var den internationella krisen 2008-2009 i första hand en kris på exportmarknaden: konsekvensen av Kinas sätt att skaffa sig marknadsandelar via billiga varor. Är det korrekt att se denna kris för exporten och de efterföljande ekonomiska svårigheterna som ett uttryck för en ökande överkapacitet som har sitt ursprung i Kina och dess kreditbaserade investeringsvåg?

Om vi talar om den inhemska ekonomin tror jag inte att överkapacitet tekniskt talat har varit något större problem för Kina. Det beror på att regimen kan ta itu med efterfrågeproblem i allmänhet – och problem med exportefterfrågan i synnerhet – genom att helt enkelt emittera mer skuldförbindelser. Om det blir nödvändigt kommer bankerna att förlänga osäkra fordringar i statligt ägda företag och till och med i statsunderstödda privata företag som förlorar pengar. Som vi har sagt kommer det att leda till ett tryck neråt på valutan, som skulle driva fram en kris genom kapitalflykt. Men det är därför Kina har kapitalkontroll – just för att förhindra kapitalflykt. Så länge kapitalkontrollen håller kan det fortsätta i evighet.

Men att på detta sätt förlita sig på krediter för att driva ekonomin förhindrar väl att företag

och produktionsmedel med låga vinster rensas ut, och på så sätt förvärrar överkapaciteten – och ännu mer motverkar investeringar, i så måtto som de är beroende av att säkerställa rimliga profiler? Är inte den tydliga ökningen av den mängd krediter som krävs för att driva på en viss mängd ekonomisk tillväxt ett bevis på det?

På medellång sikt orsakar givetvis överkapacitet ett allt större problem för beslutsfattarna som hoppas hejda utflödet av kapital. Det har under så lång tid varit ett så starkt fokus på investeringar av fast kapital inom tillverkningsindustrin, med en allt större överkapacitet, att avkastningen har blivit så låg att det motverkar ytterligare investeringar. Det har lett till att man söker efter alternativa investeringar utanför industrin, och till en enorm koncentration på fast egendom (som har lett till bubblor) och infrastruktur. Om även fast egendom och infrastruktur skulle drabbas av minskad avkastning skulle trycket att investera utomlands skjuta i höjden och kapitalkontrollen testas ännu mer.

Internationellt har det orsakat stora utlokaliseringar, eftersom bankerna i de kapitalistiska länderna inte stöder alltför många företag som förlorar pengar i sektorer med överkapacitet. I och med att de intensiva investeringarna i Kina gjorde det möjligt att bygga upp dess produktionskapacitet så fort, hann många företag i de utvecklade länderna, speciellt USA, inte anpassa sig – eller kunde bara anpassa sig genom att flytta produktionen till Kina. Till skillnad från de kinesiska bankerna fortsatte inte deras långivare att ge krediter till företag som inte kunde konkurrera med ”Kinapriset”, så tusentals företag slog antingen igen eller utlokaliserades, och gjorde inom loppet av mindre än ett årtionde miljontals arbetare arbetslösa eller till anställda i marginella jobb. Även om mycket av talet om oförenligheten mellan kapitalism och socialism återspeglar ett svart-vitt tankebegrepp från Kalla kriget, så finns det djupgående oförenligheter mellan det privata kapitalet och Kinas system med ett statligt kontrollerat kapital.

Är Kina egentligen kapitalistiskt? I viss mån ger det intryck av det, när det lockar till sig investeringar för att tillverka exportvaror utifrån vad som verkar vara det kapitalistiska kriteriet med hög avkastning – som har säkerställts med hjälp av relativt låga löner och relativt hög utbildning och teknologi. Men hur är det med den utbredda vägran att låta företag lägga ned? Hur är det med trycket från regeringsorganen att få företag att investera oavsett deras profitkvot? Var passar kapitalkontrollen in? Hur skulle du tolka den kinesiska byråkratins tillgång till inkomster utan att direkt investera i privata företag? Håller de statligt ägda företagen sig till kapitalistiska normer och prioriterar de att göra profit, som många statligt ägda företag gör på andra ställen?

Det är en svår fråga att besvara. Jag skulle fortfarande säga att Kina har ett ”statskapitalistiskt” system – det vill säga: trots att privata hushåll disponerar biljoner i finansiella och fysiska tillgångar, så kanaliserar regeringen fortfarande den överväldigande majoriteten av investeringarna, både inom den finansiella och den verkliga ekonomin, till de områden som den vill stöda. Exempelvis utgörs majoriteten av de tillgångar som de kinesiska bankerna har av lån och obligationer till statligt stödda projekt eller statligt ägda företag. Till och med de kinesiska hushållens förtjusning att investera i egendom har formats av regeringens politik att göra mark och bostäder till en handelsvara, som offentliggjordes i början av 1990-talet – liksom bristen på tillgängliga alternativ, framför

allt att investera utomlands.

Du har upprepade gånger varnat för att det finns en stor sannolikhet för en ekonomisk kris i Kina om det inte sker en kraftig minskning av renmibins värde. Kan du utveckla det för oss?

Som jag har betonat har motsättningen mellan behovet att skapa krediter, att driva på tillväxten, och behovet att säkerställa en stabil valuta för att undvika en finanskris, ökat på senare år. För att hålla igång ekonomin har PBOC redan tvingats genomföra en devalvering 2015, om än en relativt begränsad sådan. Men det ledde nästan omedelbart till stora vågor av kapitalflykt på hösten 2015 och början av 2016. Det stod för större delen av den minskning av de utländska valutareserverna på biljontals dollar som ägde rum under perioden 2014-2017, när förmögna medborgare jäktade ut med sina pengar från landet. Om amerikanska centralbanken skulle öka räntorna 2019, kommer Kina att befinna sig i en ännu mer osäker ställning. I en värld där räntan på amerikanska statsobligationer, de säkraste tillgångarna i världen, skulle stiga till över 4% medan kinesiska banktillgångar och statsobligationer bara erbjuder en avkastning på strax över 3½%, skulle frestelsen att flytta ut pengar från Kina vara oemotståndlig.

Före 2013 hade en allvarlig kapitalflykt bara betraktats som en fjärran möjlighet i Kina. Så sent som i mitten av 2014 uppgick de utländska valutareserverna fortfarande till 20% av penningmängden. Men under de följande åren innebar de minskande utländska valutareserverna och den åtföljande ökningen av penningmängden att kvoten mellan dem minskade till bara 10%. Det betyder att om hushåll och företag skulle flytta bara motsvarande 10% av penningmängden ut ur landet, skulle Kinas utländska valutareserver praktiskt taget försvinna, och lämna ekonomin ytterst sårbar för en kris orsakad av kapitalflykt, om PBOC skulle fortsätta att driva på ekonomin genom att utfärda mer krediter.

För att avvärja denna eventualitet har Xi Jinpings regim genomfört en rad upptrappande omvälvande åtgärder för kapitalkontroll. De har inbegripit begränsningar av möjligheterna för företag att byta renmibi mot dollar utan underliggande handelsfakturer, kontroller av att handelsfakturorna är korrekta för att förhindra över- och underfakturering, fler hinder för enskilda att omvandla renmibi till dollar, och tillslag mot underjordiska banker och populära utlandsbaserade valutaväxlingsställen. Dessa drakoniska åtgärder har under de senaste åren avsevärt begränsat möjligheten för renmibi att lämna landet.

Men faktum kvarstår att den pågående utrikeshandeln ändå gör det möjligt att över- och underfakturera export och import, och möjligheten för kinesiska medborgare att resa utomlands innebär att de fortfarande kan smussa ut tillgångar ur landet, med resultatet att det fortfarande är mycket möjligt med en avsevärd ökning av utflödet av dollarreserver. Om dessa processer tillåts fortsätta tillräckligt länge kan de med lätthet leda till en förtroendekris för renmibin. Resultatet kanske inte blir katastrofalt, men en mer omfattande devalvering som ett svar på kapitalflykt skulle leda till flera års negativ tillväxt, en del inställda utländska betalningar, och nedskrivna tillgångar. Om en sådan förtroendekris skulle äga rum i anslutning till en internationell panik på världens redan ytterst sårbara tillväxtmarknader, så skulle trycket mot Kina verkligen kunna bli allvarligt.

Peter Nolan: KKP och den gamla regimen

Det är omöjligt att läsa breven från en av den Gamla regimen intendent till både sina överordnade och underordnade utan att slås av hur likheten mellan institutionerna gjorde den tidens administratörer så lika vår dags administratörer. De verkar sträcka sig till varandra över den Revolutionens avgrund som skiljer dem åt ... Låt oss sluta att bli överraskade över den fantastiska lätthet med vilken centraliseringen återupprättades i Frankrike i början av detta sekel. 1789 års män hade störtat byggnaden men dess grundvalar hade förblivit kvar i hjärtat hos dess ödeläggare, och på dessa grundvalar kunde de bygga upp den på nytt, och göra den solidare än den någonsin hade varit tidigare. (Alexis de Tocqueville, *Den gamla regimen och revolutionen*. Här nyöversatt – öa.)

Sovjetunionens sammanbrott fick djupgående effekter på Kinas tänkande om politisk ideologi, institutioner och utveckling.⁸ De katastrofala konsekvenserna för den sociala välfärden i det Ryssland som uppstod ur SUKP:s fränfalle stärkte Beijings beslutsamhet att stå emot yttre och inre tryck att gå i riktning mot parlamentarisk demokrati. Varför föll Sovjetunionens kommunistiska parti samman medan Kinas kommunistiska parti (KKP) lyckades överleva och stärka sin ställning? De dramatiska skillnaderna för de två kommunistiska supermakternas bana har varit av oöverskådlig betydelse för 2000-talets internationella politiska ekonomi, med effekter som kan sträcka sig långt in i framtiden.

De två regimerna hade en gemensam utgångspunkt i det politiskt ekonomiska system som upprättades i Ryssland 1917-1921. Systemets grundläggande drag – partiets monopol över den politiska kontrollen, statligt ägande av produktionsmedlen, statlig kontroll av finanser och handel – planerades under den spirande bolsjevikiska regimen kamp för överlevnad under det ytterst våldsamma ryska inbördeskriget. När Kinas kommunistiska parti grundades 1921, antog det i grund och botten samma politiska struktur, med samma förhållningssätt till den ekonomiska organiseringen. Som Xi Jinping uttryckte det 2017: ”Oktoberrevolutionens salvor tog marxismen-leninismen till Kina. Progressiva i Kina såg marxismen-leninismens vetenskapliga sanning som en lösning på landets problem.”⁹

Både i Sovjetunionen och Kina förstärktes kommunistpartiets centralistiska, disciplinära sidor av inbördeskrig och kampen för nationell överlevnad mot en invaderande makt – Nazityskland respektive det kejsrerliga Japan. I båda länderna förändrade perioden med ”Ny ekonomisk politik” – i början på 1920-talet under Lenin, och början av 1950-talet under Mao – tillfälligt synen på den ekonomiska strategin, men filosofin om ”hela ekonomin som en enda fabrik”, inklusive att organisera landsbygdsbefolkningen i kollektivjordbruk, återupprättades snabbt som central för den ekonomiska organiseringen på båda sidor om Amurfloden. Detta ”stalinistiska” ekonomiska system, och partiapparatens monolitiska politiska kontroll, levde kvar i Kina fram till Maos död 1976 och i Ryssland fram tills Gorbatsjov klev fram som generalsekreterare i SUKP 1985.

⁸ Jag är tacksam mot dr Zhang Jin för utförliga diskussioner om de frågor som ställs i denna artikel.

⁹ Xi Jinping, ‘Speech at the 19th Congress of the Communist Party of China’, 2017.

Tsarernas statsskick

Men de gemensamma dragen hos de två kommunistländernas politiskt ekonomiska system dolde djupgående skillnader hos deras förrevolutionära regimers karaktär. SUKP:s gamla regim var den ryska stat som från och med 1600-talet upprättades av det lilla furstendömet Moskva, med hjälp av en rad militära erövringar. Detta expansionistiska statsskick styrdes av en centraliserad, auktoritär regering utrustad med en enorm armé, som först och främst var nödvändig för att hålla samman ett vidsträckt, glest befolkat och etniskt olikartat territorium med starka inbyggda splittringstendenser, och som sedan prövades i våldsamma strider med grannländerna: de stora krigen i norr mot den mäktiga svenska staten mellan 1700-1721, Napoleons invasion 1812, Krimkriget mot Frankrike, Storbritannien och det ottomanska imperiet på 1850-talet, det rysk-japanska kriget 1904. Första världskriget var det sista och mest förödande kriget i en lång rad konflikter mellan Tsarrysland och dess stormaktsrivaler.

I sociala termer bemannades de tsaristiska militära och civila högsta kretsarna av en godsägarklass som var beroende av härskaren för fördelning och skydd av sina egendomar. Precis som större delen av prästerskapet hade detta skikt i stort sett varit analfabeter under hela 1600-talet. Ryssland hade en försumbar skriftlig tradition, med en minimal plats för etiskt eller filosofiskt tänkande om den härskande klassens roll. Den ortodoxa kyrkans ställning begränsades till en underordnad del av staten, som utsåg och betalade dess präster och höga ämbetsmän. Bondemassorna, arméns fotfolk, var praktiskt taget slavar och förblev även efter frigörelsen 1861 underdåniga. Trots att landet hade ett högutvecklat inre handelssystem, hölls handelsmannaklassen under strikt kontroll. Tsarregimen upprättade statliga monopol för handelsmän, beskattade systematiskt deras vinster för att stöda statskassan, och var noga med att förhindra att det uppstod större handelsstäder.

Även om en viktig del av Rysslands kultur härrörde från ett samspel med östra Medelhavet och Centralasien, så var från och med Peter den store landets härskare framförallt inbegripna med att anamma Västeuropas teknologi och kultur. Denna impuls återspeglades i St Petersburgs arkitektur, de jordägande överklassernas anammande av franska, och inriktningen hos de intellektuella skikt som uppstod på 1800-talet. Denna intelligentsia anammade entusiastiskt Västeuropas politiska tankar, och en stor del av deras litterära och politiska verksamhet var kritisk mot det tsaristiska enväldet. Dessa spänningar mellan intelligentsian och staten skulle leva vidare ända till sovjetperioden. Mellan 1890 och 1914 växte den kapitalistiska industrin, men förblev till stor del koncentrerad till St Petersburg och hade ända fram till strax innan bolsjevikernas maktövertagande en perifer roll i tsarismens övergripande politiska ekonomi. Den förrevolutionära härskande klassen av godsägare och militära officerare var upptagen med att utöva kontroll över tsardömet och bondemassorna. Dess byråkrati var relativt liten. Den hade föga förståelse för marknadsekonomin och en djup känsla av underlägsenhet i förhållande till den västeuropeiska kulturen.

Föreställningen om en icke marknadsekonomi grundad på gemensamt ägande av produktionsmedlen var central för det sovjetiska kommunistpartiets ideologi. Den tillämpades under perioden med krigskommunism 1918-1921, och lyckades skapa det enorma industriella bålverk som stoppade den nazistiska framryckningen mot Eurasien 20 år senare.¹⁰ Men när SUKP-ledningens

10 László Szamuely, *First Models of the Socialist Economic System: Principles and Theories*, Budapest 1974.

tilltro till kommunismen försvann, så gick den helt vilse. När den skulle bestämma färdriktningen framåt under nya förhållanden, hade den ingen uppfattning av det kineserna kallar ”den andra sidan av floden” – den konkreta situation den ville uppnå. De enda tillgångar Moskvas förrevolutionära historia kunde erbjuda var idealiserade versioner av västpolitik och en fri marknadsekonomi.

Tillgångar för resan

Samtidigt kunde KKP utnyttja den kinesiska gamla regimens rikliga tillgångar. Till skillnad från Moskvariket – innan 1300-talet knappt mer än en träfästning – tillhandahöll den sedan årtusenden tätbefolkade, ekonomiskt utvecklade kärnan i staten i östra Kina en fast grund för långa perioder av stabilt politiskt herravälde, även när kontrollen över de glest befolkade yttre territorierna kom och gick. KKP fick också stöd från den kinesiska byråkrats långa politiskt filosofiska traditioner, vars vetenskapsmän och ämbetsmän systematiskt inskräpades plikten att ”tjäna folket” och med de moraliska krav som Mencius lade på de som ”först uppnår förståelse”.¹¹ Denna filosofi var djupt inbäddad i den traditionella byråkrats tänkande och var lika inrotad i KKP:s ideologi. Yang Changji, som mellan 1913 och 1919 var Mao Zedongs lärare i Changsa, och ”gjorde ett mycket starkt intryck” på den framtida ledaren, tyckte bestämt att vetenskapsmän hade en särskild plikt att ställa landets öde över sina egna önskningar.¹² ”Tjäna folket” – *wei renmin fuwu* – har ekat som en central uppmaning från KKP, ända från Maos tal i september 1944, fyra år innan utropandet av Folkrepubliken, till Xis samlade tal.¹³ Det behöver knappast påpekas att få, om ens några, byråkrater under Kinas historia har lyckats uppfylla de stränga normerna om osjälviskhet, mod och ansvar som avkrävs en perfekt regeringstjänsteman. Mellan 2012 och 2017 vidtog KKP:s centrala disciplin-kommission åtgärder mot 1,4 miljoner partimedlemmar för att få stopp på den hejdlösa korruption inom partiet som hade spridit sig i och med tillväxten av ”marknadsekonomin”, som den kallas i Kina – i synnerhet inom den enorma sektorn för fastighetsutveckling.

Tanken om en icke marknadsekonomi med gemensamt ägande av produktionsmedlen har också ett gammalt ursprung i Kina, ända bak till de ord som tillskrivs Konfucius i *Riternas bok*, som är en samling tidigare texter från 200-talet f Kr. Det är uppenbart att Konfucius tänkte på en perfekt värld där godhet är den vägledande principen, men karaktären på äganderättigheterna i denna värld är öppen för diskussion.¹⁴ Det centrala stycket är i själva verket tvetydigt: *da dao zhi xing ye, tian xia wei gong*. Enligt filosofen Feng Youlan från den republikanska eran, ska denna mening tolkas som: ”När den Stora Tao praktiserades var världen gemensam för alla.”¹⁵ Hans samtida, den japanska forskaren Tsuchida Kyoson tolkade den: ”När den Stora vägen förverkligas kommer hela världen att ägas gemensamt.”

11 På 300-talet f Kr hade den konfucianska filosofen Mencius, eller Meng Zi, ställt frågan: ”Jag är bland de första av Himmels folk som vaknar. Jag skall väcka detta folk med hjälp av Vägen. Om inte jag väcker dem, vem ska då göra det?” *Mencius*, övers. D. C. Lau, London 1970, bok V, del A, avdelning 7.

12 Yang Changji återopade föreskrifterna från Fan Zhongyan, minister till kejsar Song på 1000-talet: ”Bär bördor och bitterhet före andra, njut av bekvämlighet och lycka efter andra” [*xian tian xia zhi you er you, hou tian xia zhi le er le*].

13 Mao Zedong, ‘Serve the People’ [8 september 1944], *Selected Readings from Mao Tse-tung*, Peking 1971; Xi Jinping, *The Governance of China*, Beijing 2014, s 30.

14 L. G. Thompson, ‘Introduction’, *The One-World Philosophy of Kang Yu-wei*, London 1958, s 27–29.

15 Fung Yu-lan [Feng Youlan], *A Short History of Chinese Philosophy*, red. Derk Bodde, New York 1948, s 202.

En generation tidigare än Fen Youlan hade den utopiska tänkaren Kang Youwei, en konstitutionell monarkist och ledare för 1898 års reformrörelse, föreslagit en liknande tolkning av Konfucius. I sin *Da Tong Shu* [Bok om stor harmoni], beskrev Kang ett samhälle där ”all industri kommer att vara offentligt kontrollerad” och ”all handel kommer åter att kontrolleras av regeringens handelsdepartement”. Den ekonomiska planeringen kommer att genomföras i världsskala, så att ”under- och överproduktionens gissel kan undvikas”. På landsbygden ”kommer all jord att vara offentligt ägd och brukad”, och planeringen skulle utsträckas till varje detalj, inklusive arbetsmönster, som skulle utföras ”som militära order”.¹⁶

Mao var ingående bekant med *Da Tong Shu*. Han hävdade att det enda sättet att uppnå en ”värld av stor harmoni” var med hjälp av en folkrepublik, under ledning av arbetarklassen.¹⁷ Många av *Da Tong Shus* kännetecken liknar de åtgärder som mellan 1956 och 1976 vidtogs under Maos ledning, trots våldsamt motstånd i KKP. Den gamla kinesiska regimens tankar, ända tillbaka till världen före Qin, förekommer faktiskt mycket oftare i Maos tal och skrifter än Marx’ teorier. *Kommunistiska manifestet* hade ett kolossalt inflytande på honom och han använde också mycket Marx’ skrifter om Pariskommunen och hans *Kritik av Gothaprogrammet*. Men bortsett från det verkar han inte ha gjort någon systematisk studie av Marx’ skrifter. Att det under Mao tillämpades ett ekonomiskt system som praktiskt taget avskaffade marknaden kan ha haft mer att tacka radikala strömningar i det kinesiska tänkandets historia än *Kapitalet*.

Nya byggnader, gamla grunder

Från och med mitten av 1950-talet till slutet av 1970-talet ägdes huvuddelen av egendomarna i Kina gemensamt i en eller annan form. I december 1978, i början på reformprocessen, beslutade KKP att lämna flodens ”maoistiska strand” – den administrativt kontrollerade ekonomin med gemensamt ägande – och korsa över till andra sidan. För tillfället lämnades den andra strandens karaktär ospecificerad. Men när Kina gav sig ut på denna resa, samspelade ”marknadsekonomin” gradvisa utveckling med en återintegrering av det kinesiska politiska och ideologiska tänkandet gamla traditioner.

Kinas historia som stat daterar sig till Qindynastin under 200-talet f.Kr. Dess filosofiska traditioner sträcker sig tillbaka till Zhoudynastin (1000-talet f Kr – 221 f Kr). För KKP innefattar den gamla regimens ”grunder” den kinesiska byråkratins långa historia, som grundades på en avancerad litterär och filosofisk tradition som sammanfattades i det kejsrerliga granskningssystemet. Att möta befolkningsmassornas behov tolkades som en politiskt filosofisk princip, och en central uppgift för byråkratin var att vårda marknaden för att uppnå ekonomisk blomstring. Detta förhållande formulerades på ett berömt sätt av Guan Zhong (720-645 f Kr), en ryktbar kansler i staten Qi under den kinesiska historiens vår- och höstperiod. Texten som bär hans namn hävdar att alla kunde gynnas om marknaden mobiliserades fullt ut. Men marknaden skulle ”inte vara den enda som ska få avgöra överflöd eller brist på varor”. Det finns ett ”rätt sätt” att göra detta, som *Guan Zi* kallar ”hantera marknaden”.¹⁸

Andra tankeskolor existerade, men åsikter likt de som presenterades vid Salt och järn-konferensen

¹⁶ *Da Tong Shu* publicerades på kinesiska i förkortad form 1914 och fullständigt 1935, 8 år efter Kang Youweis död.

¹⁷ Mao Zedong, ‘On the People’s Democratic Dictatorship’ [1949], in *Selected Readings*, 1971.

¹⁸ Guan Zhong, *The Guan Zi*, övers. Zhai Jiangyue, 4 band, Guangxi 2005, kapitel 5, *cheng ma*.

81 f Kr, som förespråkade att Kina skulle återvända till en gyllene ålder av byteshandel, där befolkningen ”levde förnöjsam och krävde lite”, var sällan centrala för regeringens politik. Långt från att avskaffa marknaden sökte staten envist efter sätt att få den att fungera effektivare med hjälp av pragmatisk och intelligent reglering – och organiserade ett brett spektrum av offentliga arbeten, inklusive vattenvård och transportinfrastruktur; försök att stabilisera priset på viktiga varor; utvecklade planer för att lindra svält; och stödde spridningen av kunskap med hjälp av uppslagsverk och andra skrivna texter.

Under detta system var Kina under tvåtusen år världsledande i marknadsdrivna uppfinningar. Bland dessa uppfinningar fanns hästselen, papper och tryckerikonst, avancerad metallurgi med hjälp av masugnar, porslin, vapen av metallrör, krut för militära syften, sjöfartskompassen, aktermonterat roder, vattentäta skeppsdelar och slussdammluckor. Ångmaskinens centrala delar, kolven och omvandlingen av roterande till rätlinjig rörelse – den brittiska industriella revolutionens grundläggande genombrott – utvecklades oberoende i Kina.¹⁹ Den kinesiska intelligentsian utgjorde kärnan i det byråkratiska systemet. Att arbeta i detta system var fullt förenligt med hård kritik mot hur byråkratin arbetade, även om intelligentsian sällan försökte störta själva systemet. Under denna långa historia försökte staten stöda ekonomin genom att utföra de viktiga uppgifter som marknaden inte kunde leverera. Marknaden var alltid underkastad den filosofiskt styrda statens regelsystem.

Det förhållningssätt som det kinesiska ledarskapet har följt sedan 1978 har haft ett tydligt förhållande till denna tradition. Ända från det att reformprocessen och ”öppnandet” inleddes gjorde Deng Xiaoping klart att Kina härnäst skulle följa en pragmatisk och experimentell väg vad gällde förhållandet mellan stat och marknad. Marknaden skulle inte få fungera utan styrning, men staten skulle ständigt ”söka sanningen ur fakta” i förhållande till sina respektive bidrag till det ekonomiska systemet. Under de omedelbara efterdyningarna till traumat den 4 juni 1989 [massakern på Himniska fridens torg – öa], upprepade Jiang Zemin: ”Omfattningen av, metoderna för och omfånget på kombinationen mellan en planerad ekonomi och reglering genom marknaden ska ständigt justeras och finslipas i enlighet med den faktiska situationen”.²⁰ I den gamla regimens politiska filosofi låter detta pragmatiska perspektiv förstå att det riktiga sättet att styra marknaden innebär ett icke ideologiskt sökande efter balans och samverkan mellan den etiskt styrda statens *yin* och marknads-konkurrensens *yang*. Det berömda stycket i *Riternas bok* kan ses som en filosofisk grund till detta synsätt. Som Wu Guozheng framkastade, kan det tolkas så här: ”När den stora principen är förhärskande, är hela världen inriktad på allmänhetens bästa.”²¹

Alternativa vägar

Det har under de senaste decennierna förts en häftig debatt i Kina om karaktären på landets historia och intellektuella traditioner, både i sig själv och i förhållande till de i väst. Det som särskiljer denna diskussion går att se i kinesiska intellektuellas, inte minst de i KKP, villighet att kombinera reflek-

19 Joseph Needham, ‘The Pre-natal History of the Steam Engine’, i *Clerks and Craftsmen in China and the West*, Cambridge 1970.

20 Jiang Zemin, ‘Speech at the Meeting in Celebration of the 40th Anniversary of the Founding of the People’s Republic of China’, 29 september 1989, i Research Department of Party Literature, Central Committee of the Communist Party of China, *Major Documents of the People’s Republic of China*, Beijing 1991.

21 Wu Kuo-cheng [Wu Guozheng], *Ancient Chinese Political Thought*, Shanghai 1933, s 299.

tioner om sitt eget förflutna med analyser av historien och filosofin i väst, för att hjälpa till att klargöra ”den andra strandens” konturer. I detta följde de i Maos fotspår, som skrev de berömda orden: ”Använd det förflutna för att tjäna det nuvarande, och använd det utländska för att tjäna Kina”. Maos lärare, Yang Changji, var banbrytande under ansträngningarna att ingående ägna sig åt de intellektuella traditionerna i väst. I Adam Smiths arbeten skönjde Kinas nuvarande ledare ett liknande intresse för förhållandena mellan stat och marknad. I *The Wealth of the Nations* [Nationernas välstånd] gjorde Smith sin berömda analys av det bidrag som marknadskonkurrensens osynliga hand gav till de sociala och ekonomiska framstegen i väst. Men både där, och framförallt i *Theory of Moral Sentiments* [Teorin om moraliska känslor] hävdade han också, att om marknaden lämnades åt sig själv, så skapade den djupt problematiska resultat vad gällde ojämlikhet, arbetets karaktär, att uppnå lycka och samhällets moraliska grundvalar.

Sedan 1978 har denna filosofi införlivats i det kinesiska ledarskapets synsätt, med målet att förena regeringsstyrningens ”synliga hand” med marknadskonkurrensens ”osynliga hand”, genom en process av ständigt experimenterande med metoden att kombinera styrningens ”orm” med marknadskonkurrensens ”igelkott”. Det har funnits oräkneliga svårigheter på vägen och utan tvivel kommer det fler. Icke desto mindre har Kinas prestationer under denna period varit anmärkningsvärda. Mellan 1980 och 2018 steg dess andel av den internationella BNP från 2,3 till 18,5%, medan EU:s sjönk från 30,1 till 16,2%.²² Kina har byggt upp en enorm grupp statligt ägda företag, och även mäktiga icke statliga motsvarigheter. De viktigaste företagen är på väg att bli globalt konkurrenskraftiga företag med världsledande teknologi, märken och rykte. Den ekonomiska tillväxten har givit grunden till enorma framsteg för folkets materiella och kulturella välstånd. Utvidgningen av landets fysiska och sociala infrastruktur – transporter, elektricitet, telekommunikationer, vattenförsörjning och avloppssystem – har avsevärt bidragit till en förbättrad levnadsstandard för befolkningens stora majoritet. Ett enormt program för bostadsbyggande har hjälpt till att förse det enormt ökade antalet stadsinvånare med ordentliga bostäder och personlig säkerhet. Ett utbyggt tillhandahållande av sjukvård och utbildning har givit ett livsviktigt bidrag till massornas välfärd.

Kinas ”nationella pånyttfödelse” är nära knuten till dess långa historia av att på samma gång stöda och reglera marknaden. Det är inte svårt att se varför det kinesiska ledarskapet skulle anse att dessa erfarenheter skulle kunna ge ett viktigt bidrag till en politisk filosofi om en intelligent, pragmatisk styrning för det globala ekonomiska systemet under de kommande decennierna och till och med seklen, i det allmännas intresse. KKP:s program av reformer och öppnande fick många västliga kommentatorer att tro att Väst skulle dominera Kina under 2000-talet. Dessa uppfattningar förstärktes när Kina anslöt sig till Världshandelsorganisationen (WTO) 2001, men har visat sig vara en illusion. Det sätt på vilket Kina samarbetar med väst är fortfarande en öppen fråga. I vilken mån det ”suger upp världen utanför” [*xishou wailai*] i motsats till ”förenas med världen utanför” [*ronghe wailai*] återstår att lösa. Resultatet beror inte bara på Kina utan också på väst. De radikalt olika karaktärerna på Kinas och Rysslands gamla regimer är ett centralt skäl till varför KKP har överlevt och blomstrat medan SUKP fallit samman. Denna skillnad har blivit allt tydligare ju mer Kina har lämnat politiken från den maoistiska perioden. Under åren sedan 1978 har karaktären på ”flodens andra strand” blivit allt tydligare. Det är inte ”*gongchan zhuyis*” ”gemensamma ägande”. Istället

22 IMF, *World Economic Outlook Database* 2018.

spelar marknaden en central roll för att stimulera ekonomin, samtidigt som en pragmatisk statlig styrning, med KKP i dess mitt, syftar till att säkerställa att marknaden tjänar hela befolkningens behov. Oavsett om egendomarna ägs privat, ägs gemensamt av staten eller av kooperativ, eller har ett blandat ägande, kommer de att vara underställda partiets och regeringens styrning i allmänhetens intresse. Enligt denna uppfattning har ”trevandet efter stenar för att korsa floden” gradvis visat på en väg av reformer som leder till den andra stranden, en väg som kan beskrivas som en sorts *da tong zhu yi* – ”stor harmoni”, eller kanske ”stort samvälde” – som använder den urgamla kinesiska föreställningen om en byråkrati som grundas på meriter och styr det ekonomiska systemet i hela befolkningens intressen. Kina har fortfarande en lång väg att gå, med oerhörda inre och yttre utmaningar. Men under sitt sökande efter en ”väg” mitt i en turbulent värld, har Kinas ledare och det kinesiska folket allt tydligare kunnat se den ”andra strandens” större konturer.